

Geoparky Banskobystrického kraja ako produkty poznávacieho cestovného ruchu

V dlhodobej histórii miest a obcí Banskobystrického kraja vznikali duchovné a materiálne hodnoty, ktoré dnes tvoria nové spoločné kultúrne dedičstvo. V miestach, kde sa v krajine nachádzali ťažiská metalických rúd alebo iných úžitkových hornín, v dôsledku ich ťažby a spracovania vzniklo špecifické osídlenie, množstvo technických diel. Banskobystrický samosprávny kraj má nielen záujem, ale zároveň považuje za povinnosť toto dedičstvo nielen zachovať, ale aj zveľaďovať a využívať. V tomto smere čoraz väčšie možnosti ponúka rozvoj domáceho a medzinárodného cestovného ruchu. Rýchlo narastá záujem o u nás doteraz málo rozvinutú formu cestovného ruchu, ktorou je poznávací cestovný ruch.

Montánne prírodné a industriálne danosti, či už vo forme antropogénnych foriem reliéfu alebo zvyškov prevádzkových stavieb a technických systémov sa nachádzajú takmer v celej severnej časti kraja. Je to územie siedmich historických stredoslovenských banských miest a obcí: Banskej Bystrice, Banskej Štiavnice, Kremnice, Ľubietovej, Novej Bane, Banskej Belej a Pukanca (nie je na území Banskobystrického kraja). Je tu aj veľa ďalších miest, ktoré sa na ťažbe a spracovaní kovov podieľali, ako napr. Brezno, Krupina a Žarnovica a takmer všetky obce z oboch strán Hrona. V novoveku sa

Špania Dolina - halda

rozvinula aj ťažba a spracovanie železa a iných úžitkových surovín v okolí Revúcej, Jelšavy, Sirku a Tisovca.

Celé toto veľmi bohaté a historicky cenné montánne dedičstvo je na okraji spoločenského záujmu a rýchlo zaniká. Staršie pamiatky upadajú do zabudnutia, novšie sú považované za ekologicky nežiaduce a likvidujú sa. Zatiaľ

Súťažný film Envirofilmu 2007

Ohrozené krídla, hľadanie krajiny (Slovensko), autor: Jaroslav Mikuš

Dlhé hľadanie krajiny... tak by sa dala nazvať táto krátka glosa k tomuto filmu. Takmer tri roky trvalo, kým vznikol ojedinelý dokumentárny film Ohrozené krídla, hľadanie krajiny, ktorý v koprodukcii vyrobilo filmové štúdio KB 6 a Slovenská televízia. Pôvodne mal mať tento dokument 52 minút. Mal mapovať šesť ohrozených druhov vtákov, ale aj proces, ktorý spôsobuje vytrácanie kultúrnej krajiny, ktorá je však pre ich existenciu nutná. A nielen pre existenciu vtákov, ale možno ešte stále aj pre život človeka. Jeho tvorcovia zápasili nielen s časom, prírodou, predpismi a peniazmi, ale aj s nepriazňou osudu. Dokument mal mať premiéru už pred rokom, ale nepodarilo sa nakrútiť hniezdenie krakle belasej, pretože vytipované hniezdo, pri ktorom bola prichystaná technika, vyžrala nespupracujúca lasica.

Čo vlastne film rozoberá? Moderný človek často zabúda, aké to je kráčať krajinou plnou farieb, zvukov, plnou vôň. Často jeho život určuje iba úžitková hodnota toho, čo potrebuje. Zabúda na svoje korene, na dušu. Traja sprievodcovia – ochranár Jozef Chavko, biológ Mirko Bohuš a filmár Leoš Prešinský rozprávajú o troch vtáčích druhoch, ktoré v niektorých prípadoch takmer nenávratne miznú z našej krajiny. O dropovi fúzatom, krakli belasej a orlovi kráľovskom. A kladú si zároveň otázky, či je táto strata nenávratná, či krajina, ktorú si človek „premyslel“ vyrába k obrazu svojmu, nie je tak trochu sivá a chudobná. Zábery, ktoré vo filme možno vidieť, sú unikátne, je možné, že niektoré z nich sa už nakrútiť nepodarí. Známa je kauza Sysľovských polí a snahy poľnohospodárov vybudovať na jedinom mieste, kde sa na Slovensku ešte zjavuje drop fúzatý, golfové ihrisko. Krakľa belasá je na tom podobne, aj keď sa osadzujú umelé hniezda, aby sa zvýšila pravdepodobnosť jej zahniezdenia. Aj orol kráľovský má svoj osud narysovaný človekom v nie príliš žiarivých farbách. Dokument je aktuálny stále, možno ešte viac teraz, keď sa rozbehli úspešné akcie v oblasti ochrany prírody. Otázka je, či si ho pozrú aj tí, ktorí o týchto opatreniach rozhodujú. A ak si ho aj pozrú, či im nie sú vlastne milšie golfové ihriská.

Fíľakovský hradný vrch

čo v Banskej Štiavnici a Kremnici je história a tradícia baníctva ešte živá a má aj vedecko-výskumné zázemie, v okolí Banskej Bystrice, na Horehroní aj v Rudohorí je stav podstatne horší.

Využitie montánnej histórie, jej pamiatok, daností a kultúrneho odkazu pre cestovný ruch je jedna z nosných úloh Banskobystrického samosprávneho kraja, pričom dáva možnosti:

- obohatiť už jestvujúce formy cestovného ruchu o nové

atraktívne produkty mestského, vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky, poznávacieho a náučného cestovného ruchu.

- vytvorí špecifický stredoslovenský produkt geomontánneho kultúrohistorického cestovného ruchu, na čo chce Banskobystrický samosprávny kraj klásť mimoriadny dôraz.

Súčasnú využitie montánných javov a technických diel je nasledovné:

- Najlepšie výsledky sú v Banskej Štiavnici a v jej okolí, kde sa od roku 2003 spracováva projekt Banskoštiavnického geoparku a súčasne sa realizujú aj niektoré plánované aktivity, napr. sprístupnenie štôlne Glanzenberg, náučné geologické chodníky Paradajz, Terézia a ďalšie. Projekt sa modifikuje na širší okruh návštevníkov a na prípravu ucelených produktov pre cestovný ruch.

- Dobré výsledky sú aj v priestore Filákova, kde sa v rámci cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou realizuje projekt Novohradského geoparku. V jeho rámci sa na oboch stranách hraníc budujú náučné chodníky, sprístupňujúce vybrané geologické miesta a historické objekty. Ťažiskovou expozíciou je obojstranne sprístupnené bralo a hrad Šomoška a v Európe unikátny kamenný vodopád.

- Konkrétne kroky sa uskutočňujú aj pri vytváraní Banskobystrického geoparku. Je spracovaný prieskum častí územia, sú k dispozícii niektoré dielčie projekty, napr. Regionálneho banského múzea so skanzenom v Španej Doline a turistického využitia Historického španěldolinského banského vodovodu. Na trase tohto vodovodu v Starohorských vrchoch sa budujú dve terénne expozície a to na Donovaloch a nad Starými Horami v lokalite Izbica.

- Miestne aktivity súvisiace s využitím montánnnej histórie sa uskutočňujú aj v Novej Bani, Kremnici, v okolí Brezna, na Horehróní, v Tisovci, v priestore Revúcej a na ďalších miestach.

Bohatstvo kultúrnych pamiatok historických stredoslovenských miest dopĺňa neobyčajne rozmanité a originálne ľudové umenie, zvyky a tradície nášho vidieka. Niekde sa k tomu pridružuje aj množstvo pozostatkov našej dlhodobej montánnnej histórie baníctva, hutníctva a industrie vzácných aj úžitkových kovov. Celé toto dedičstvo sa nachádza vo vysoko atraktívnom prostredí krajiny plnej prírodných krás, javov a výtvorov. Na cieľavedomé a efektívne využitie bo-

Steblová skala

hatého prírodno-civilizačného potenciálu kraja sa pripravuje niekoľko národných a regionálnych projektov, zameraných na rozvoj systému a produktov poznávacieho a náučného cestovného ruchu.

Jedným z takýchto projektov je vytváranie a turistické využívanie stredoslovenských geoparkov. Je to celosvetovo a celoeurópsky koordinovaný systém prírodno-ekologickej orientácie poznávacieho turizmu s integrovaným využitím všetkých daností a služieb v priestore geoparku. V súčasnosti sa formujú Banskoštiavnický geopark, Banskobystrický geomontánnny park a cezhraničný maďarsko-slovenský Novohradský geopark.

Montanistika, ako produkt cestovného ruchu napriek veľkému, bohatému a unikátnemu potenciálu kraja patrí medzi zaostávajúce a vyžaduje si všestrannú podporu a špecifický systémový prístup, ako je budovanie geoparkov, regionálnych montánnnych múzeí, skanzenov a pod.

Budovanie geoparkov a aj ďalších destinácií poznávacieho a náučného cestovného ruchu nám umožňujú efektívne využiť kultúrne dedičstvo, a to nielen miest, ale každej obce. Preto ho treba poznať, chrániť, na

Čamovce - Belínske skaly

Šomoška - lávový prúd

jeho základe vytvárať ponuku a štruktúru produktov poznávacieho cestovného ruchu vo všetkých sídlach a začleniť ju do ponuky mikroregiónov a do regionálnych a národných náučno-poznávacích trás a okruhov.

Banskobystrický samosprávny kraj, ako partner XIII. medzinárodného festivalu filmov o životnom prostredí Envirofilm, pripravil v rámci sprievodných podujatí festivalu seminár na tému Geoparky Banskobystrického kraja ako produkty poznávacieho cestovného ruchu. Prezentácia stredoslovenských geoparkov má poukázať na potenciál a možnosti, ktoré súvisia s využitím a zhodnotením geoparkov ako produktov cestovného ruchu.

Odbor cestovného ruchu BBSK
Foto: archív SAŽP